

Kommentarer från Svenska Uneskorådet till regeringens forskningspolitik

Inledning

De instrument som Svenska Uneskorådet prioriterar i det vetenskapliga arbetet i Sverige är följande:

- Utlysning av Unesco-professurer genom Vetenskapsrådet för att stärka svensk kompetens inom Unescos verksamhetsfält,
- Utdelning av For Women in Science-priset för kvinnliga forskare,
- Biosfärområden som kombinerar praktiskt arbete kring hållbar utveckling med forskning och utbildning för hållbar utveckling,
- Internationellt vattensamarbete genom värdskap för ett Unesco kategori 2-center placerat vid SIWI i samarbete med Uppsala Universitet och Göteborgs Universitet,
- Forskning avseende utbildning kring hållbar utveckling med ett perspektiv av livslångt lärande, samt
- Unescos globala handlingsprogram för utbildning för hållbar utveckling kan bidra till kapacitetsbyggande i Sverige och hos Unescos medlemsländer och samtidigt vara en plattform för svenska forskare att bidra med sina kunskaper.

Svenska Uneskorådet vill understryka den ledande roll för internationellt forskningssamarbete med utvecklingsländer som Sverige haft i drygt fyrtio år. Sverige är ett av de få rika länder som fullgjort de åtaganden som gjordes 1968 genom Unescos försorg i ”World Action Plan for Science and Technology for Development”. Denna plan har fått en ny aktualitet genom antagandet av Agenda 2030 för de globala hållbarhetsmålen samt i åtagandena vid klimatkonferensen COP 21 att stödja strävanden att utveckla och använda hållbar teknik. Under årens lopp har forskare vid svenska universitet utvecklat ett starkt engagemang och stor kompetens kring de särskilda förutsättningarna för forskning i de utsatta situationer som de globala hållbarhetsmålen vill åtgärda.

Vi vill påtala att Sverige i detta avgörande skede, vad gäller implementeringen av Agenda 2030, riskerar att tappa sin ledande roll genom att alltför lågt prioritera svenskt forskningssamarbete inom biståndet med länder med störst utmaningar. Sverige som forskningsnation bör tydligare visa upp sitt breda internationella engagemang för forskning som bidrar till de globala forskningsmålen, för att bl.a. på så sätt inspirera andra länder att öka sitt stöd och sina ansträngningar att bidra till genomförandet av Agenda 2030.

Agenda 2030 är en angelägenhet för alla FN:s medlemsländer och målen gäller lika över alla världsdelar. Sverige har stora möjligheter att ta ansvar för agendan såväl nationellt som bortom den egna gränsen. I sammanhanget bör det betonas att det behövs grundläggande forskning som bas för tvärvetenskaplig samverkan kring de globala samhällsliga utmaningarna.

Svenska Uneskorådets rekommendationer till regeringens forskningspolitik

Svenska Uneskorådet har utgångspunkten att svensk forskningspolitik ska förhålla sig till ett internationellt sammanhang, där Unesco utgör en central arena. Sverige ska här bland annat förhålla sig till de rekommendationer som Unesco tagit fram på området, där 2017 års *Recommendation on Science and Scientific Researchers* innehar en central position. Den slår bl.a. fast vikten av en oberoende akademi och oberoende forskare, vikten av att använda kunskaper hämtade från forskningen i nationellt beslutsfattande, samt behovet av att uppmuntra globalt underrepresenterade grupper, såsom kvinnor, till att göra karriär inom forskningen.

Svenska Uneskorådet har även utgångspunkten att Sverige tydligare kan visa sig som föregångsland i de debatter som förs inom Unescos kommissioner för Naturvetenskap och för Samhällsvetenskap och Humaniora, inklusive Utbildningsvetenskap, särskilt vad gäller jämställdhet i akademien och universitetens roll i genomförandet av Agenda 2030, samt i skyddet av de mänskliga rättigheterna. Svensk forskning kan även bidra mer till Unescos arbete inom Utbildning, Kultur och Kommunikation.

Utifrån dessa utgångspunkter har Svenska Unescorådet följande rekommendationer:

1. **Svensk forskningspolitik bör ange hur samhällsvetenskap och humaniora kan ges bättre förutsättningar att ta sig an frågeställningar som berör genomförandet av Agenda 2030.**
Svenska Unescorådet vill betona att samhällsvetenskap och humaniora ger oss grunderna för att utveckla det öppna och demokratiska samhälle som möjliggör hållbar utveckling. Unescos sektion för Samhällsvetenskap och Humaniora betonar starkt vikten av de perspektiv som utmålats i Deklarationen om de Mänskliga Rättigheterna i en värld där dessa grundläggande rättigheter utmanas. Inte minst kräver arbetet med att mildra och bromsa klimatförändringar och att anpassa samhällen till de klimateffekter som är oundvikliga en bättre förståelse av sociala och mänskliga beteendemönster och möjligheterna att förändra dessa.

2. **Ur perspektivet av Agenda 2030 bör svensk forskningspolitik ställa starka krav på forskningens integration i samhället, utan att ge avkall på den akademiska friheten att fritt utforma kritiska forskningsfrågor och publicera kontroversiella forskningsresultat.**

För att integrera svensk forskning i samhället är det viktigt att studenter kommer i kontakt med forskning under sin högre utbildning, och precis som fastslås i forskningsproposition Prop. 2016/17:50 måste studenter ”utbildas i en levande och forskande miljö”. Studenter måste ges möjlighet och uppmuntras att tillskansa sig kunskap om var forskningsläget idag befinner sig inom relevanta områden. Ett viktigt område är hållbar utveckling; precis som framgår i UKÄ:s rapport 2017:12 finns idag brister i lärosätenas arbete på området och studenter bör ges ytterligare möjligheter att reflektera kring hur deras framtida yrkesroller kan påverka samhället, detta genom att få möjlighet till inblick i och interaktion med pågående projekt inom hållbar utveckling. Denna UKÄ-rapport bör, förövrigt, följas upp av ytterligare initiativ från regeringen som syftar till att driva på och förtydliga lärosätenas bidrag till hållbar utveckling.

Från ett Unescoperspektiv vill Svenska Unescorådet betona de svenska biosfärområdena (dessa utgör idag 7% av Sveriges yta,

4% av landets befolkning bor i ett och 10% av kommunerna är ingår) som plattformar för instrument och metodutveckling och modellområden för hållbar utveckling. I dessa områden finns stora möjligheter att prova och utforma forskningens samverkan kring hållbarhetsfrågor med samhällsaktörerna i exemplen ovan. Biosfärområdena ingår i Unescos Biosfärprogram (Man and Biosphere Programme) samt i världsnätverket för biosfärsområden. Vid Unescos generalkonferens 2015 antogs en ny strategi för Biosfärprogrammet. Strategin föreskriver att samtliga biosfärområden under den kommande tio-årsperioden ska utarbeta forskningsstrategier baserade på lokala förhållanden, samt att samverka med näringsliv och civilsamhälle ska öka. Forskningen föreslås få en stödjande roll till biosfärsområdenas projektledning. Strategin betonar att forskning behövs såväl för biosfärområdenas förvaltande uppgifter som för deras funktion som modellområden för hållbar utveckling.

3. **Svensk forskningspolitik bör tydligt peka ut hur tvärvetenskaplig samverkan mellan naturvetenskapligt baserade discipliner och discipliner inom samhällsvetenskap och humaniora kan öka, och bör även innehålla särskilda riktlinjer för hantering av etik- och kvalitets-frågor i samband med tvärvetenskapligt och tvärasektoriellt samarbete.**

De globala hållbarhetsmålen lyfter fram övergripande värden som tydligt tillhör samhällsvetenskapens och humanioras domäner och som kräver samverkan med naturvetenskapliga och tekniska discipliner. Tekniska framsteg kräver även arbete inom samhällsvetenskap och humaniora för att säkra att teknik inte bara utvecklas utan även kan användas och inte minst på ett hållbart sätt över tid. Detta belyses bland annat av arbetet mot klimatförändringar, en process som kräver såväl teknisk utveckling som förändring av beteendemönster. Samverkan vid formuleringar av forskningsfrågor är därför nödvändigt. Unescos två kommittéer för bioetik och kommissionen för etik inom vetenskap och teknologi producerar kontinuerligt riktlinjer som kan vara till nytta i förstärkningen av etik- och kvalitets-granskning i Sverige.

- 4. Svensk forskningspolitik bör genom internationell samverkan ge riktlinjer för ett användande av öppna data och öppet redovisade forskningsresultat i demokratins och den hållbara utvecklingens tjänst.**

Det svenska forskarsamhället kan dra nytta av Unescos arbete för öppen tillgång till vetenskapliga resultat och öppna data. Öppen tillgång till vetenskapliga publikationer (Open Access) och forskningsresultat och till de data som ligger till grund för dessa ökar förutsättningarna för tvärvetenskap och tvärspektoriellt samarbete. Den fria tillgängligheten är också en demokratisk rättighet för allmänheten som blir särskilt viktig i det integrerade och universella arbetet med Agenda 2030. Under Unescos generalkonferens i november 2019 kommer Unesco sannolikt att inleda ett arbete med att ta fram en ny rekommendation på området öppen vetenskap (Open Access).

- 5. Svensk forskningspolitik bör fortsätta och ytterligare utveckla satsningarna på jämställdhet vid universitet och högskolor med hjälp av erfarenheter från internationella initiativ.**

Jämställdhet inom universitet och högskolor bör vara en självklar fortsatt prioritering i Sverige, bland annat genom att fortsätta den jämställdhetsintegrering av universitet och högskolor som Jämställdhetsmyndigheten stöttar framtagandet av.

I en jämställdhetssatsning är det angeläget att även använda forskningsresultat från den genusforskning som bedrivs i Sverige och internationellt. Unesco har också initiativ kring jämställdhet i forskning med erfarenheter som kan vara till stor nytta också i det svenska arbetet med jämställdhet inom akademien, t.ex. för kvinnor inom ingenjörsvetenskaperna.